

STUDIE

Nizozemští, vlámszí a valonští obchodníci
v rudolfské Praze

MARIE BUŇATOVÁ

MARIE BUŇATOVÁ: Dutch, Flemish and Walloons merchants in Rudolphine Prague

The study is focused on the topic of immigration to pre-White Mountain (before 1620) Prague from the Netherlands, whose territory today lies in the states of the Netherlands, Belgium, Luxembourg and partially (northern) France. Although the Dutch immigration in Prague was not numerically very extensive, it nevertheless represented a distinct socio-cultural and religiously specific group. Research up to now has focused primarily on the circle of artistic and intellectual elites of the Rudolphine court, where such important Flemish artists worked as, for example, the painter Bartholomaeus Spranger, the sculptor Adriaen de Vries, the engraver Aegidius Sadeler, or the music composer Philippe de Monte. Natives from Flanders, Wallonia, Brabant, and the Netherlands were also represented among courtiers, court officials, as well as among court craftsmen and merchants, and at the same time some settled as burghers in individual towns of Prague. The aim of the study is to describe, based on primary sources, the reasons and routes that brought specific natives from the Netherlands region to Prague and, on this basis, to characterise the more general causes and course of Dutch im-

migration. Considering that this was not a socio-economically homogeneous group, the focus is specifically on the group of traders, financiers, and artisans. The aim is therefore to characterise the motivations of Dutch immigrants for coming to the city, to describe their economic activity in Prague, and to try to evaluate their socio-economic and personal relationships established in the new milieu.

Keywords: Early Modern Period – Prague – Rudolf II – imperial residence – migration – the Netherlands – the Dutch – the Flemish – the Walloons – burghership – trade – finance – craft.

Úvod

Přistěhovalectví, tedy příliv nových obyvatel do města, představuje jeden z významných společensko-kulturních i ekonomických faktorů, který od středověku po moderní dobu ovlivňuje podobu městské společnosti v Evropě. V pozadí migračních procesů v jednotlivých evropských zemích stála v průběhu staletí samozřejmě řada různých příčin, vyplývajících z hospodářských, politických i společenských specifík konkrétních regionů. Mezi ty nejzávažnější obecně patřily příčiny ekonomické, náboženské nebo v novější době též např. politické. Výzkum přistěhovalectví je v posledních letech v jednotlivých zemích opět výrazně tematizován. Zcela přirozeně k tomuto přispívá také aktuální migrační situace a silná potřeba tento jev a migrační procesy, probíhající uvnitř Evropy i globálně napříč kontinenty, hlouběji prozkoumat, analyzovat a pochopit. Dané téma je zkoumáno napříč jednotlivými obdobími jak z geopolitického pohledu, tak z hlediska jeho konkrétních politických, ekonomických, společenských a kulturních příčin i dopadů.¹

Migrace se významně podílely také na formování městské společnosti v raně novověké Evropě.² Mezi středoevropské metropole, v nichž hrálo přistěhovalectví

1 K tématu migraci v Evropě obecně srov. např. Klaus J. BADE et al. (eds.), *The Encyclopedia of European Migration and Minorities: From the Seventeenth Century to the Present*, Cambridge 2011; Simonetta CAVACIOCCHI (ed.), *Le migrazioni in Europa secc. XIII – XVIII. Atti della „venticinquesima settimana di studi“ 3–8 maggio 1993*, Firenze 1994; Live Massimo BACCI, *The Population of Europe*, Wiley-Blackwell 2000.

2 K migracím ve středovýchodní Evropě během raného novověku výběrově: Jaroslav MILLER, *Uzavřená společnost a její nepřítelé. Město středovýchodní Evropy (1500–1700)*, Praha 2006; Michael DIEFENBACHER – Olga FEJTOVÁ – Zdzisław NOGA (eds.), *Krakau – Nürnberg – Prag: Die Eliten Der Städte im Mittelalter und in Der Frühen Neuzeit. Herkunft, Nationalität, Mobilität*, Praha 2016; Zdzisław NOGA, *Italians in the City of Cracow's Authorities in the Sixteenth to Eighteenth Centuries*, Acta Poloniae Historica 119, 2019, s. 191–207; Danuta QUIRINI-

klíčovou roli při utváření socioekonomické i národnostní skladby městského obyvatelstva, patřila také Praha.³ Během 16. století přicházeli do měst pražských noví obyvatelé jak z Čech, Moravy a vedlejších zemí Koruny české, tak jiných, blízkých i vzdálenějších koutů Evropy.⁴

Tito lidé, hovořící různými jazyky a pocházející z různého kulturního prostředí se na Starém Městě pražském, Novém Městě pražském, Malé Straně či na Hradčanech stávali sousedy. Někteří z nich přijali posléze také městské právo, což jim zajišťovalo nejen plnoprávné postavení a výsady ve zdejší městské společnosti, ale současně také vůči městu stanovovalo závazky. Z přistěhovalců, kteří do města přicházeli z různorodého prostředí, se tak postupně stávali Pražané.

Charakter soužití jednotlivců i celých (etnických) skupin obyvatel a jejich koexistenci v poměrně stísněném urbánním prostoru Prahy nelze samozřejmě idealizovat, avšak na druhou stranu ani generalizovat na základě jednotlivých, spíše nahodile dochovaných (kriminálních) případů. Také způsob i míra začlenění příchozích do pražské urbánní společnosti byly různé a značně individuální. Závisely

POPLAWSKA, *Die italienischen Einwanderer in Kraków und ihr Einfluß auf die polnischen Wirtschaftsbeziehungen zu österreichischen und deutschen Städten im 16. Jahrhundert*, in: Táž, *Italia Mia. Studia z dziejów Italii i powiązań polsko-włoskich w późnym Średniowieczu i Renesansie*, Kraków 2016; Stanisław KUTRZEBA – Jan PTAŚNIK, *Dzieje handlu i kupiectwa krakowskiego*, *Rocznik krakowski* 14, Kraków 1910, s. 96–108; Lambert F. PETERS, *Strategische Allianzen, Wirtschaftsstandort und Standortwettbewerb. Nürnberg 1500–1625*, Frankfurt am Main 2005.

- 3 K problematice přistěhovalství do raně novověké Prahy srov. Jiří PEŠEK, *Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech: Praha středověku i novověku ve středoevropském srovnání*, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (eds.), *Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech. Praha – město zpráv a zpravodajství*, Praha 2001, s. 9–16; Olga FEJTOVÁ, *Integrace příchozích cizinců do raně novověké městské společnosti*, *Český časopis historický (dále ČČH)* 116, 3, 2018, s. 459–486; Martin NODL, *Raně novověké městské migrace: perspektivy, tendence a metodické podněty německého bádání 70. až 90. let*, *Folia Historica Bohemica* 18, 1997, s. 289–304. K migraci ve venkovském prostředí srov. Eduard MAUR, *Problémy studia migrací v českých zemích v raném novověku*, *Historická demografie 30–Supplementum*, 2006, s. 7–17. Pro mladší období srov. Josef GRULICH, *Migrace městského a vesnického obyvatelstva. Farnost České Budějovice 1750–1824*, České Budějovice 2013.
- 4 Pražskou aglomeraci tvořila v 16. století čtyři samostatná královská města s vlastními samosprávami: Staré Město pražské, Nové Město pražské, Menší Město pražské (Malá Strana), Hradčany (královským městem od r. 1592) a poddanské město Vyšehrad. K dějinám raně novověké Prahy srov. Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, *Praha*, Praha 2000, zejména s. 255–292; Jiří PEŠEK, *Prag auf dem Weg zur kaiserlichen Residenz*, in: Hanna Engel – Evamarta Lambrecht – Karen Nogossek (eds.), *Metropolen im Wandel, Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, Berlin 1995, s. 213–223; Zdeněk HOJDA, *Prag um 1600 als multikulturelle Stadt: Hof – Adel – Bürgertum – Kirche*, in: tamtéž, s. 225–232.

na řadě faktorů, mezi nimiž hrálo významnou roli nejen společenské a socioekonomické postavení, náboženské vyznání, vzdělání, ale ovlivňovaly je také konkrétní životní situace jednotlivých imigrantů.⁵ Z dosavadních sond, které se pražskou problematikou zabývaly, se však jeví, že konflikty, které mezi obyvateli v předbělohorské Praze probíhaly, měly převážně charakter spíše individuálních sporů než konfliktů, jež by byly namířeny proti celým národnostním (etnickým) nebo náboženským skupinám obyvatel (samozřejmě vyjma komunity Židů).⁶

Významný pramen pro výzkum migrací do raně novověkých měst představují knihy měšťanských práv, do nichž byly chronologicky zapisovány údaje o obyvatelích, kteří získali měšťské právo. Tyto knihy, vedené v jednotlivých městech pražských,⁷ tak představují cenný materiál, který má potenciál přinést podstatné informace nejen o geografickém rámci, z něhož žadatelé o měšťanství přicházeli, ale také o jejich socioekonomickém postavení nebo vztahových sítích, které v novém prostředí navazovali (např. analýza vztahových sítí ručitelů a žadatelů).

Taková komplexní analýza záznamů jednotlivých knih, na jejímž základě by bylo možné zcela jednoznačně stanovit celkové počty přijatých novoměšťanů za určité období a určit počty příchozích dle regionu nebo země jejich původu, ale dosud není pro předbělohorskou Prahu zpracována.⁸ Stejně tak chybí i rozbor, kte-

5 K integraci přistěhovalců do urbánní společnosti a badatelským přístupům k tématu srov. O. FEJTOVÁ, *Integrace příchozích cizinců*, zejména s. 459–468.

6 Tento závěr opírá autorka zejména o své dlouhodobé výzkumy měšťských (nejen soudních) knih jednotlivých měst pražských v předbělohorském období.

7 Pro Staré Město pražské jsou knihy měšťanských práv zachovány kontinuálně od roku 1490; Archiv hlavního města Prahy (dále AMP), Sběrka rukopisů, rkp. č. 534, *Knihy měšťanských práv, svatebních smluv a kšaftovních kvitancí Starého Města pražského (1518–1552)*; tamtéž, rkp. č. 535, *Knihy měšťanských práv Starého Města pražského (1550–1600)*; tamtéž, rkp. č. 536, *Knihy měšťanských práv Starého Města pražského (1600–1662/1690)*. Srov. Josef TEIGE (ed.), *Seznamy měšťanů pražských I, 4 Staré Město 1490–1550*, Almanach Královského hlavního města Prahy VII, 1904, s. 57–77 (dále *Seznamy I, 4*); TÝŽ (ed.), *Seznamy měšťanů pražských I, 5 Staré Město 1551–1620*, tamtéž (dále *Seznamy I, 5*). Na Novém Městě pražském jsou knihy zachovány od roku 1518. AMP, Sběrka rukopisů, *Knihy měšťanských práv Nového Města pražského*, rkp. č. 554 – rkp. č. 559. Srov. Jaroslava MENDELOVÁ (ed.), *Libri Civitatis V.: Knihy měšťanských práv na Novém Městě pražském 1518–1581*, Ústí nad Labem 2011; TÁŽ, *Libri Civitatis VI.: Knihy měšťanských práv na Novém Městě pražském 1582–1657*, Ústí nad Labem 2016. Pro Menší Město pražské (Malou Stranu) jsou zápisy o přijímání měšťanů zachovány až od roku 1587; AMP, Sběrka rukopisů, rkp. č. 567, *Knihy měšťanských práv Menšího Města pražského (1587–1639)*. Pro Hradčany jsou zápisy zachovány až od roku 1555; AMP, Sběrka rukopisů, rkp. č. 573, *Knihy měšťanských práv a smluv Hradčan (1555–1671)*.

8 Podrobněji jsou údaje pro předbělohorské období dosud zpracovány pouze ke skupině přistěhovalců z regionů Itálie, Savojska a Graubünden srov. Marie BUŇATOVÁ, *Hedvábí, sklo a koření. Obchod mezi Prahou a Itálií (1500–1620)*, Praha 2019; Josef JANÁČEK, *Italové v předbělohorské Praze*, Praha 2019.

rý by poskytl exaktnější informace pro vyhodnocení socioekonomického postavení těchto přistěhovalců nebo pomohl upřesnit naše znalosti o jejich rodném jazyce a náboženském vyznání.⁹

Vyjdeme-li, při absenci aktuálnějšího statistického zpracování, z výsledků bádání starší historiografie, získáváme následující obraz. Podle výpočtů, které provedl Zikmund Winter, přijalo na Starém Městě pražském mezi lety 1526–1548 měšťanství celkem 868 osob a v období let 1540–1621 celkem 4380 lidí. Celkově tedy 5248 osob. Tento trend sílícího přistěhovalství po polovině 16. století byl patrný také na Novém Městě pražském. V letech 1526–1550 zde přijalo měšťanství 1007 osob a mezi lety 1550–1621 2129 lidí, dohromady tedy 3136 osob.¹⁰ Celkovou sílu imigrace do pražské metropole zkreslují čísla z Malé Strany, kde jsou knihy zachovány až od roku 1587. V daných letech přijalo na Malé Straně měšťanství celkem 995 osob. Deficit malostranských knih přijímání měšťanů je o to citelnější, že právě zde, v blízkosti císařské rezidence, se usazovala řada cizinců, kteří v různých pozicích působili u dvora. Spíše jen doplňující charakter pak mají knihy přijímání z Hradčan, v nichž je mezi lety 1566–1574 a 1585–1620 evidováno pouhých 220 novoměšťanů. V rámci pražské aglomerace se tak v období let 1526–1621 jedná o přibližně 9599 cizinců, kteří se stali měšťany.¹¹

Někteří z přistěhovalců pak získali právo bydlet v domech také na některém z postranních práv v jednotlivých pražských městech. Např. na právu kláštera sv. Anežky na Starém Městě pražském nebo na Malé Straně na právu kláštera P. Marie pod řetězem, na právu kláštera sv. Tomáše nebo v domech patřících ke kapitulnímu

ské Praze (1526–1620), Pražský sborník historický (dále PSH) 16, 1983, s. 77–118. Pro pozdější období srov. Václav LÍVA, *Seznamy pražských měšťanů za léta 1618–1653*, Časopis rodopisné společnosti Československé v Praze 7–8, 1935, č. 1–2, s. 8–35 a č. 3–4, s. 121–158; Eva SEMOTANOVÁ, *Knihy městských práv – významný pramen předstatistického období. Příspěvek ke studiu přistěhovalství do měst pražských v letech 1618–1770*, Historická demografie 10, 1986, s. 73–115; Vilém ZÁBRANSKÝ, *Migrace měšťanů do měst pražských v kontextu třicetileté války. Sociální aspekty a radní praxe*, Theatrum historiae 16, 2015, s. 135–151.

9 Ze starších titulů srov. Zikmund WINTER, *Řemesla dle národnosti ve Starém Městě pražském od r. 1526–1620*, Časopis Muzea Království českého 75, 1901, s. 401–450; Václav LÍVA, *Národnostní poměry v Praze za třicetileté války*, ČČH 1937, 2, s. 301–326; tamtéž, 3, s. 487–519.

10 Jaroslava Mendlová uvádí na Novém Městě pražském pro období let 1518–1581 celkem 3500 přijatých měšťanů, mezi lety 1582–1612 1759 přijatých osob a pro dlouhé období 1613–1667 celkem 1552 přijatých osob. Srov. J. MENDLOVÁ, *Libri Civitatis V*, s. 19; TÁŽ, *Libri Civitatis VI*, s. 18.

11 Zikmund WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách: (1526–1620)*, Praha 1909, s. 20n.

právu sv. Jana v Oboře.¹² Dále je třeba reflektovat, že někteří z imigrantů přicházeli do města již ženatí a do celkového počtu nových obyvatel je tak nutné započítat také jejich manželky a případné děti.¹³

Současně je ale třeba zohlednit skutečnost, že celkový počet nových obyvatel ve městech byl vždy vyšší než počet těch, kteří tam požádali o městské právo. Určité socioekonomické skupiny (jako např. tovaryši, lidé ve služebných a nájemných profesích nebo městská chudina) si totiž s ohledem na svou nemajetnost nemohli vůbec dovolit o městské právo požádat. Další lidé ve městě pobývali jen dočasně (např. ležáci – zástupci zahraničních obchodních společností, vandrovní tovaryši, studenti). Ve městech ale dlouhodobě či trvale žily také společensky a právně privilegované skupiny obyvatel, které o městské právo vůbec nestály. V Praze mezi ně patřili např. příslušníci vyšších stavů, kteří bydleli ve městě v nájmech, duchovní, někteří z dvorních kupců, dvorští úředníci a dvořané nebo diplomaté u císařského dvora. Zvláštní status pak zaujímaly minority jako např. Židé, jejichž právní postavení v majoritní křesťanské společnosti bylo obecně specifické a i v evropském kontextu získávali městské právo pouze výjimečně.¹⁴

Přistěhovalectví do předbělohorské Prahy

Vedle vnitřního přistěhovalectví ze zemí Koruny české, které po celé 16. století převažovalo, představovali výraznou skupinu německojazyční příchozí z území Římsko-německé říše, zejména pak ze sousedního Bavorska (Norimberk), ale i Švábska, Frank, Saska a dalších, vzdálenějších zemí, jako bylo např. Braniborsko, Hannoverско, Bádensko-Würtembersko nebo oblast Porýní. Převážně ekonomické důvody přiváděly do Prahy též obyvatele ze sousedních rakouských zemí i z území polskolitevského státu. Ekonomicky významnou a po kulturní i náboženské stránce velmi soudržnou skupinu pak v Praze tvořili Italové (Vlaši). Ti pocházeli převážně ze severu Apeninského poloostrova (Lombardie, Valchiavenna) a podhorských oblastí

12 Miluše SVOBODOVÁ-LADOVÁ, *Zvláštní místní práva v Praze*, PSH 8, 1973, s. 95–185.

13 K právnímu postavení měšťanek raného novověku srov. Michaela HRUBÁ, *Zvonění na sv. Alžbětu: odraz norem a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku*, Praha 2011, s. 54–167. K přijímání městského práva ženami v předbělohorské Praze srov. Marie BU-ŇATOVÁ, *Podnikání žen v rané novověké Praze a jejich zapojení do obchodu s kramářským zbožím*, PSH 46, 2018, s. 59–100, zde s. 69–72.

14 Několik Židů bylo v 1. polovině 16. století přijato mezi měšťany ve Frankfurtu nad Mohanem.

Alp, které jsou dnes součástí moderního státu Švýcarska (např. kantony Graubünden, Ticino).¹⁵

Jinou skupinu imigrantů představovali Savojané, tedy příslušníci historického státního útvaru Savojské vévodství, jež se rozkládalo zčásti v oblasti severní Itálie (Piemont, Valle d'Aosta) a současně na územích dnešní Francie. Na rozdíl od Vlachů, mezi nimiž v Praze naprosto převažovali katolíci, však byli ti „pražští“ Savojané převážně protestantského vyznání a jazykově frankofonní. Také u této malé skupinky savojských kupců a řemeslníků, usazených především na Starém Městě pražském, můžeme pozorovat určité prvky vzájemné soudržnosti a současně sblížení s luteránskými německými velkoobchodníky. Projevovalo se to jak v osobní rovině, uzavíráním vzájemných sňatků, tak v obchodní spolupráci.¹⁶

Mezi přistěhovalci v městech pražských bychom však v době rudolfínské našli rodáky také z odlehlejších regionů, které jsou dnes součástí moderních států Španělska,¹⁷ Anglie, Francie, Belgie nebo Nizozemska. V řádu spíše jednotlivců se pak jednalo o přistěhovalce z Horních a Dolních Uher, Balkánského poloostrova, Ruska či zemí severní Evropy.

Přistěhovalectví z regionu Nizozemí, jehož historické území dnes leží ve státech Nizozemsko, Belgie, Lucembursko a částečně (severní) Francie, je také hlavním tématem této studie.¹⁸ Nizozemská imigrace v Praze sice nebyla (vyjma pro-

15 K přistěhovalectví Italů do Prahy srov. M. BUŇATOVÁ, *Hedvábí, sklo a koření*, s. 103–136, *passim*; J. JANÁČEK, *Italové v předbělohorské Praze*, s. 77–118; Pavel PREISS, *Italští umělci v Praze. Renesance manýrismus baroko*, Praha 1986.

16 Srov. rozvětvenou rodinu Pešonů ze Savojska (Valle d'Aosta), usazenou na Starém Městě pražském; M. BUŇATOVÁ, *Hedvábí, sklo a koření*, s. 136–139.

17 Pavel ŠTĚPÁNEK, *Španělé v Praze 16. století*, in. O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek (eds.), *Národnostní skupiny, menšiny a cizinci*, s. 59–65.

18 Termín *Nizozemí* je v textu studie používán pro historický region, který se v raném novověku rozkládal přibližně na území dnešních států Nizozemska, Belgie, Lucemburska a částečně severní Francie. V 16. století se skládal ze 17 provincií: Brabantsko, Limbursko, Lucembursko, Geldry, Artois, Henegavsko, Flandry (Vlámsko), Namur, Holandsko, Zeeland, Zutphen, Antverpy, Frísko, Mechelen, Utrecht, Overijssel a Groningen. Nejvýznamnější provincií byly Flandry (Vlámsko) s centrem v Bruggách a Gentu a Brabantsko s centrem v Bruselu. Vzhledem ke komplikovanému politickému, náboženskému i národnostnímu vývoji daného regionu jsou všichni přistěhovalci z výše uvedených oblastí pro účely této studie označováni jako *Nizozemci*. Autorka si je samozřejmě vědoma toho, že tato skupina byla vnitřně diferencovaná jak národnostně (Vlámové, Holanďané, Valoni, Frísové...), jazykově (nizozemština, francouzština, frišština, němčina a jejich dialekty), tak konfesijně (luteráni, kalvinisté, katolíci...). Tam, kde to prameny umožnily, jsou tyto charakteristiky u jednotlivých imigrantů uvedeny. Pro současný státní útvar, ležící v severozápadní Evropě, jež je součástí Nizozemského království, je v textu používán termín *Nizozemsko*.

středí císařského dvora) početně příliš rozsáhlá, přesto představovala výraznou sociokulturní i nábožensky specifickou skupinu. V české i zahraniční historiografii přesto dosud existuje pouze několik studií, které se danou problematikou zabývaly v širších souvislostech.¹⁹

Dosavadní výzkum se totiž soustředil převážně na okruh uměleckých a intelektuálních elit v prostředí rudolfinského dvora. Pochopitelná atraktivita takto vedeného bádání byla jistě umocněna skutečností, že tu působili a tvořili tak významní umělci své doby, jako byl malíř Bartoloměj (Bartholomeus) Spranger z Antverp (1547–1611), sochař Adriaen de Vries z Haagu (1556–1626), malíř a kreslíř Joris Hoefnagel (asi 1542 – 1600/1601) a jeho syn Jacob Hoefnagel z Antverp (asi 1573 – po 1630), malíř a grafik Roelandt Savery (1576/78 – 1639) z Courtrai, rytec Aegidius Sadeler z Antverp (1570–1629), či jeden z nejvýznamnějších renesančních hudebních skladatelů Philippe de Monte (1521–1603) původem z Mechelen.²⁰

U rudolfinského dvora se však vedle těchto umělců zvučných jmen pohybovali i další rodáci z Flander, Brabantska, Valonska a jiných nizozemských regionů. Působili tu jako zpěváci a hudebníci dvorní kapely, úředníci dvorských úřadů, duchovní, lékaři i další specialisté, dvořané a diplomaté, vojáci až po osoby, zaměstnané v nejrůznějších služebných pozicích.²¹ Nizozemci byli zastoupeni také mezi dvorskými řemeslníky a kupci, kteří pro početný dvůr zajišťovali každodenní zásobování i dodávky luxusního zboží na objednávku.²²

Tento deficit ve výzkumu je pak ještě zřetelnější v případě nizozemských přistěhovalců, kteří se usazovali v městech pražských. Na rozdíl od početnější a svým

19 Jaroslav PÁNEK, *Italové, Nizozemci a Němci v rudolfinské Praze*, in: O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek (eds.), *Národnostní skupiny, menšiny a cizinci*, s. 67–74; M. E. H. N. MOUT, *Bohemen en de Nederlanden in de zestiende eeuw*, Leiden 1975; TÁŽ, *Political and Religious Ideas of the Netherlanders at the Court in Prague*, Acta Historiae Neerlandicae 9, 1976, s. 1–29. K pozdějšímu období srov. Simon HART – Josef POLIŠENSKÝ, *Praha a Amsterdam 17. a 18. století*, Československý časopis historický 6, 1967, s. 827–846.

20 Karel CHYTIL, *Umění a umělci na dvoře Rudolfa II.*, Praha 1921; Eliška FUČÍKOVÁ – Ivan Prokop MUCHKA – Beket BUKOVINSKÁ, *Umění na dvoře Rudolfa II.*, Praha 1991; Marijane WÜNSCH, *Die Niederländer am Hofe Rudolfs II.*, Prager Jahrbuch 3, 1943, s. 60–64; Michela ŽÁČKOVÁ-ROSSI, *Hudebníci dvora Rudolfa II. ve světle císařských účtů (1576–1612)*, *Music at the Court of Rudolf II in the Imperial Account Books (1576–1612)*, Praha – Prague 2009.

21 M. ŽÁČKOVÁ-ROSSI, *Hudebníci dvora Rudolfa II.*, s. 79–81, 85–104.

22 Jaroslava HAUSENBLASOVÁ (ed.), *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*, Praha 2002; Zdeněk HOJDA, *Úloha dvora při vytváření kulturní integrity pražských měst na sklonku doby rudolfinské*, Documenta Pragensia 9/1, 1991, s. 203–206.

způsobem života sevřenější italské komunity jsou tak naše představy o pražském životě přistěhovalců z historického regionu Nizozemí prozatím dosti kusé.²³

Cílem studie je tento deficit alespoň částečně zmírnit a na základě primárních pramenů se pokusit popsat důvody a cesty, jež do Prahy přivedly konkrétní rodáky z Nizozemí a na tomto základě charakterizovat obecnější příčiny a průběh nizozemské imigrace. S ohledem na to, že se nejednalo o socioekonomicky homogenní skupinu, je pak pozornost ještě konkrétněji zacílena na skupinu ekonomicky aktivních přistěhovalců, kteří se v pražském prostředí věnovali řemeslu, obchodu a finančnictví. Záměrem textu je tedy charakterizovat motivace nizozemských přistěhovalců k příchodu do města, popsat jejich ekonomické působení v Praze a pokusit se zhodnotit také jejich socioekonomické i osobní vztahy, navázané v novém prostředí.

Nizozemci v obchodních sítích střeoevropského trhu

Obchodní styky mezi Prahou a Nizozemím probíhaly během raného novověku v několika rovinách. Ve starším období, tedy během 1. poloviny 16. století, se jednalo převážně o nepřímé kontakty, kdy zboží nizozemské provenience (plátno a další textilie) dodávaly na pražský trh různé zahraniční obchodní společnosti (zejména Norimberčané). Zázemí pro takovouto obchodní výměnu představovala zahraniční tržní centra Lipsko nebo též Frankfurt nad Mohanem, kam se Pražané v termínech tamních výročních trhů vydávali. Pravděpodobně jen ve fázi plánů zůstal velkorýsý projekt několika pražských podnikatelů, kteří v roce 1506 založili obchodní společnost pro dovoz plátna přímo z Nizozemí.²⁴ Přímé kontakty mezi Pražany a kupci z Nizozemí tak zůstávaly i během následujících desetiletích poměrně řídké.²⁵

23 K migraci nizozemských obchodníků do jiných zemí srov. Maartje Van GELDER, *Trading Places. The Netherlandish Merchants in Early Modern Venice*, Leiden – Boston 2009; Cátia ANTUNES, *Globalisation in the Early Modern Period. The Economic Relationship between Amsterdam and Lisbon, 1640–1705*, Amsterdam 2004; Janna EVERAERT, *A Trail of Trials. A Flemish Merchant Community in Sixteenth-century Valladolid and Medina del Campo*, Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis 14(1), 2017, s. 5–35.

24 M. BUŇATOVÁ, *Pražští kupci na cestách*, s. 258–259; Josef JANÁČEK, *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*, Praha 1955, s. 95–96.

25 Např. pražský Žid Abraham, syn Jozefa Tlustého, dlužil v roce 1525 kupci Henrichovi z Nýdrlantu 100 zl. rýnských. AMP, Sběrka rukopisů, rkp. č. 1128, Kniha nálezů radních Starého Města pražského (1479–1531), fol. 43v–44r (nová foliace 65v–66r). Staroměstský kramář Ezechiel

Větší úskalí než malá četnost zpráv o vzájemných pražsko-nizozemských vazbách během první poloviny 16. století ale představuje již samotná základní definice toho, koho budeme za nizozemského obchodníka nebo nizozemskou obchodní společnost vůbec považovat. Dobovým termínem „Nýdrlander“ byli totiž označováni nejen kupci, pocházející přímo z území dnešního Nizozemska, Belgie nebo Lucemburska, ale též lidé jiných zemí (např. Angličané – Šotové), pokud obchodovali s tzv. „nýdrantským zbožím“. Tímto dobově hojně užívaným termínem byly pak navíc označovány nejen tradiční textilie, vyráběné přímo v Holandsku, Flandrech či Brabantsku, jako bylo plátno a sukno, hedvábné látky a tkanice nebo bruselské krajky. Současně totiž zahrnovalo také produkci anglického textilnictví (zejména sukno), která bylo z britských ostrovů přes Nizozemí exportováno do kontinentální Evropy.²⁶

Vzhledem k napojení nizozemských přístavů Antverpy a Amsterdam na světový koloniální obchod se touto cestou na středoevropský trh dostávaly také suroviny a produkty ze zámoří. Patřila mezi ně různá barviva, minerály, léčiva, cukr, tabák, dřeva i další exotické plodiny z amerického i asijského kontinentu. Ve válkami zmítané Evropě byly vysoce ceněny nizozemské palné zbraně. Naprosto exkluzivní, určen jen nejzámožnější klientele, byl pak obchod nizozemských klenotníků s perlami, diamanty a dalšími šperky.

Nabídka komodit, které se přímo z Nizozemí nebo prostřednictvím tamních přístavů z jiných koutů světa na středoevropský trh dostávaly, tak byla značně různorodá. Poměrně široký byl ale i okruh podnikatelů, kteří s tímto zbožím obchodovali. Vedle domácích, nizozemských kupců, se totiž do tohoto obchodu zapojovali také němečtí kupci, usazení od 16. století ve velkých centrech, jako byly Antverpy a Amsterdam nebo i v menších městech Bruggy a Gent. Příkladem takového podnikání byla antverpská společnost Linhart a Prais (Preyza) a Kryštofa Paera, od níž odebíral před rokem 1549 zboží na trzích v Lipsku i staroměstský kramář Ezechiel z Mostku.²⁷ K existenci kolonie německých kupců v Antverpách

z Mostku byl v roce 1549 dlužen za zboží přes 360 zl. rýnských antverpské společnosti Linhart a Prais (Preyza) a Kryštofa Paera; AMP, Sběrka rukopisů, rkp. č. 100, Kniha obligací a smluv Starého Města pražského (1542–1552), fol. 251v–252r. Zboží dodával pražským kupcům také antverpský kupec Hans (Jan) Pipeler, usazený v Norimberku. V roce 1572 mu za zboží dlužil přes 1072 zl. rýnských staroměstský kupec Jeroným Frank. V roce 1586 patřila norimberská společnost Jana Pipelera a Jana Destygera mezi věřitele bankrotujícího maloobchodníka Jiřího Ratticha z Alberndorfu. AMP, Sběrka rukopisů, rkp. č. 2122, Kniha obligací a smluv bílá Starého Města pražského (1572–1590), fol. 9r.

26 J. JANÁČEK, *Dějiny obchodu*, s. 95–102.

27 Srov. poznámku č. 25.

referuje např. korespondence mezi císařem Rudolfem II. a vládou španělského Nizozemí z prosince 1576, jejímž obsahem byla restituce majetku norimberských a augsburských kupců v Antverpách, vyplněných ve dnech 4. – 6. listopadu 1576 španělskými vojsky.²⁸

Již po vypuknutí náboženských sporů v Nizozemí po polovině 16. století a během následujícího ozbrojeného konfliktu mezi Španělskem a Nizozemím opustila válkou a náboženským pronásledováním zmítané provincie řada obchodníků a finančníků.²⁹ Ti své podnikání přenesli do blízkých center v západních či severních oblastech Římsko-německé říše, jako byl Kolín nad Rýnem, Frankfurt nad Mohanem nebo Hamburk.³⁰ Odliv zámožných obchodníků, ve spojení s válečnými škodami v hlavních nizozemských centrech, znamenal výrazný úpadek nizozemského světového obchodu, který byl v Antverpách dovršen jejich vypleněním v listopadu 1576 a následným vyhnáním nekatolíků.³¹

Nábožensky i ekonomicky motivovaný odchod řady obchodníků a finančníků z území španělského Nizozemí do Frankfurtu nad Mohanem, Kolína nad Rýnem nebo Hamburku proběhl po roce 1554 v několika vlnách. Paradoxně přispěl k posílení obchodních pozic těchto Nizozemců v západních oblastech Římsko-německé říše a k rozšíření jejich vlivu i ve střední Evropě. Společnosti zkušených nizozemských exulantů, specializované na luxusní hedvábné a soukenné látky, materialistické zboží, ale i šperky a diamanty, ovládly nejprve místní trh a posléze začaly hledat nové zákazníky ve střední a středovýchodní Evropě. Novou koupěschop-

28 Císař Rudolf II. na vládu španělského Nizozemí (28. 12. 1576); Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeStA/HHStA LA Belgien Belgische Korrespondenz 5–4. Ke kolonii německých obchodníků v Antverpách srov. např. Lambert F. PETERS, *Strategische Allianzen, Wirtschaftsstandort und Standortwettbewerb. Nürnberg 1500–1625*, Frankfurt am Main, 2005, s. 165–168; K vyplnění Antverp srov. Dirk MACZKIEWITZ, *Der niederländische Aufstand gegen Spanien (1568–1609). Eine kommunikationswissenschaftliche Analyse*, Münster 2007; Cathal J. NOLAN, *The Age of Wars of Religion, 1000–1650: Encyclopedia of Global Warfare and Civilization, Volume 2.* (=Greenwood Encyclopedias of Modern World Wars), Greenwood Publishing Group 2006, s. 799–800; Jervis WEGG, *The Decline of Antwerp under Philip of Spain*, London 1924, s. 189–206.

29 K ozbrojenému konfliktu mezi Španělskem a Nizozemím, označovanému jako Nizozemská revoluce, existuje rozsáhlá literatura, srov. výběrově poznámku č. 28.

30 K problematice dosud nejkompexnější: Alexander DIETZ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, 5 Bde., Frankfurt am Main, 1910–1925; Herrmann KELLENBENZ, *Unternehmerkräfte im Hamburger Portugal- und Spanienhandel 1590–1625* (= Veröffentlichungen der Wirtschaftsgeschichtlichen Forschungsstelle, 10), Hamburg 1954; Gertrud Susanna GRAMULLA, *Handelsbeziehungen Kölner Kaufleute zwischen 1500 und 1650*. Köln 1972.

31 Srov. Jonathan I. ISRAEL, *Dutch Primacy in World Trade, 1585–1740*, Clarendon Press 1990.

nou klientelu našly v metropolích, jako byla Praha, Vídeň, Vratislav, Berlín, Lipsko nebo Krakov. Není tak náhodné, že nizozemské společnosti, které od 80. let 16. století navazovaly kontakty v Praze, měly svá sídla právě v Hamburku nebo Frankfurtu nad Mohanem. Pražským velkoobchodníkům dodávaly jak západoevropské i italské kramářské zboží, tak zboží materialistické.

Příležitosti pro navazování trvalejších vztahů i sjednávání jednorázových kontaktů jim poskytovaly veletrhy v Lipsku nebo ve Frankfurtu nad Mohanem. Současně se v této době v Praze trvale usadilo několik zástupců nizozemských společností. Jako příklad můžeme uvést hedvábnickou firmu Quintina Couvreaura († 1601), původem z města Valenciens,³² který se ve Frankfurtu nad Mohanem usadil po roce 1554. Jeho společnost, kterou později převzal syn, Jakub Couvreur (1579–1632), podnikala od Paříže přes Basilej, Kolín nad Rýnem, Antverpy, Hamburk, Lipsko po Prahu a Vratislav. V Praze zastupoval firmu od 80. let 16. století velkoobchodník Adolf Myslich z Vilimštejna, původem z Wesel v Porýní.³³

Rudolfínská Praha byla místem, kde nacházeli svou klientelu i obchodníci s diamanty a perlami, brusiči drahokamů a klenotníci. U císařského dvora měl své zákazníky obchodník s diamanty Matthias von Hensberg († 1600), který přesídlil do Frankfurtu nad Mohanem roku 1583 z Antverp.³⁴ Jiný frankfurtský bankéř, původně antverpský brusič diamantů, Jakob Moors (1590–1653) vedl obchody se zámožným pražským židem Abrahamem Fränklem Wallersteinem.³⁵ Amsterdamská obchodní společnost Hanse a Wilhelma van Weely měla v letech 1608–1614 vysoké pohledávky za dodávky „orientálských perel“ u pražských Židů Arona, zetě Evy Munkový, Šimona Brandejského a Josefa Kapříka.³⁶

Ve 2. dekádě 17. století si v Praze zřídil pobočku také frankfurtský klenotník a obchodník s diamanty Daniel de Briers († 1633). I v jeho případě se jednalo o náboženského exulanta z Antverp, který se po roce 1599 usadil ve Frankfurtu nad Mohanem. Během prvních dvou desetiletí 17. století vytvořil se svými společníky dvě vzájemně kapitálově oddělené obchodní společnosti, které se zabývaly dovo-

32 Město Valenciens dnes leží ve Francii, těsně na hranici s Belgií.

33 A. DIETZ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, Bd. 2, Frankfurt am Main, 1921, s. 10, 69, 74, 220, 290, 313–314.

34 V Praze patřili mezi jeho klienty v dvorském prostředí Anton Deherney, malostranský zlatník Franz Dierix, Philipp Hunerwaldt a také pražští Židé. Srov. A. DIETZ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, Bd. 2, s. 48, 66, 96, 218–219; TÝŽ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, Bd. 3, Frankfurt am Main, 1921, s. 221.

35 A. DIETZ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, Bd. 2, s. 17, 39, 54, 58; AMP, rkp. č. 2170, Staré Město pražské – Kniha židovská bílá (1601–1701), fol. 13r–v, 25v.

36 AMP, rkp. č. 2170, f. 86v–87v.

zem diamantů z Východní Indie, jejich zpracováním a prodejem. Vedle Prahy, kde byl faktorem nejprve Jobst z Brüsslu³⁷ a později Christian Faist, měla firma pro oblast Slezska a Polska zastoupení ve Vratislavi a další pobočky ve Vídni, Amsterdamu i Antverpách.³⁸

Praha jako migrační cíl přistěhovalců z Nizozemí

Postupné pronikání nizozemských obchodníků a jejich zboží na středoevropský trh se projevilo také jejich osobní přítomností a usazováním ve středoevropských metropolích jako byl Norimberk, Krakov³⁹ nebo Praha, kde se začali Nizozemci objevovat od 80. let 16. století. Zcela jistě to souviselo nejen s celkovými změnami v evropském obchodě a s politickou situací v Nizozemí, ale důležitou roli hrála proměna Prahy v císařskou rezidenci.⁴⁰ Ke dvoru, který měl výrazně internacionální charakter, byli zváni významní umělci a intelektuálové, mezi nimiž byla řada rodilých Vlámů, Valonů i Holanďanů. Cesty, kterými se tito lidé dostávali do Prahy, byly ale značně individuální a zpravidla odlišné od běžných přistěhovalců. U řady umělců pak do Prahy vedly přes italskou uměleckou zkušenost a předchozí angažmá u dvorů v Mnichově či Vídni.⁴¹

Podíváme-li se na přistěhovalectví „běžných“ Nizozemců prostřednictvím staroměstských knih měšťanských práv, docházíme k tomu, že rodáci z Nizozemí se tu začali usazovat někdy počátkem 80. let 16. století. Mezi nizozemskými přistěhovalci, kteří se usazovali na Starém Městě pražském, bychom našli jak řemeslníky, tak kupce. Jedním z prvních příchozích, jehož jsme schopni na základě knih měšťanských práv vysledovat,⁴² byl pasamentář Erhart Lessen z Brugg, jenž se stal staroměstským měšťanem v roce 1583.⁴³ O dva roky později, v roce 1585, tu městské

37 Jobst z Brüsslu (Jost von Brüssel, Jobst/Jost z Bryslu, Prysly).

38 A. DIETZ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, Bd. 2, s. 60, 89, 233–234; TÝŽ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, Bd. 3, s. 220–222, 250–251, 253.

39 K přistěhovalectví Vlámů, Valonů a Francouzů do Krakova srov. S. KUTRZEBA – J. PTAŠNIK, *Dzieje handlu*, s. 108–112.

40 Srov. J. PEŠEK, *Prag auf dem Weg zur kaiserlichen Residenz*, s. 213–223; Z. HOJDA, *Prag um 1600 als multikulturelle Stadt*, s. 225–232.

41 Např. Bartoloměj Spranger, Adrian de Vries, Paulus van Vianen, Hans von Aachen. Srov. K. CHYTIL, *Umění a umělci*, s. 8–10.

42 Srov. poznámku č. 7.

43 AMP, rkp. č. 535, fol. 210v; *Seznamy I*, 5, s. 127.

právo přijal Dionysius (Diviš) Nýdrlander.⁴⁴ Ten se sice prokázal zachovacím listem z městečka Bruchsal ve Špýrském biskupství,⁴⁵ podle jeho přízviska se ale mohlo jednat také o rodáka z Nizozemí. Snad jej můžeme ztotožnit s Dionisem Niederlanderem, který působil o několik let dříve u císařského dvora a v roce 1580 byl veden jako kuchtič v seznamu dvorského personálu.⁴⁶ Oba jmenovaní patřili spíše mezi chudší obyvatele, neboť jejich další působení ve městě se zatím nepodařilo v pramenech vysledovat.

Na konci 80. let 16. století se na Starém Městě pražském usadil zlatník Balduin Safiret⁴⁷ pocházející z Bruselu v Brabantském vévodství. Ten patřil patrně již k movitějším rezidentům, neboť krátce poté, co se tu stal v roce 1589 měšťanem, si se svou ženou Magdalenou koupil dům čp. 21 v mikulášské farní čtvrti Starého Města pražského.⁴⁸ Společně se svou druhou ženou Kateřinou pak k němu v roce 1614 přikoupil ještě další, sousední dům čp. 20.⁴⁹

Mezi úspěšně staroměstské podnikatele patřil antverpský cukrář Mikuláš Zelender († 1613), který tu žil někdy od 80. let 16. století. Nejprve působil dlouhých šestnáct let jako pomocník u jiného, na Starém Městě usazeného cukráře, francouzského přistěhovalce Jakuba Manze z Remeše. Od něj se také, podle svých vlastních slov, v cukrařině mnohému naučil. Později, když začalo podnikání Jakuba Manzeho upadat, si zařídil živnost vlastní.⁵⁰

Svou cukrářskou dílnu s krámem si otevřel v Karlově ulici v domě „U Tří Turků“ v čp. 184b, který patřil zámožné kupecké rodině Pešonů ze Savojska.⁵¹ Z celní knihy pražského Ungeltu z roku 1597 pak vyplývá, že řadu surovin, koření a dalších přísad pro své cukrovinky si zajišťoval a přivážel ze zahraničních trhů sám.⁵² Ve svém oboru patřil k vyhlášeným a na jeho vlastnoručně vyráběných cukrovinkách si pochutnávali v řadě měšťanských i šlechtických domácnostech. Přípravoval je napří-

44 AMP, rkp. č. 535, fol. 168r; *Seznamy I*, 5, s. 128S

45 Město Bruchsal (historicky též Brusl), leží v západní části Německa, ve Spolkové republice Bádensko-Württembersko.

46 „*Dionysi Niederlander, Jungbhöch und zueser*“; J. HAUSENBLASOVÁ, *Der Hof Kaiser Rudolfs II.*, s. 347.

47 Balduin Safiret, též Balduyn/Baldewyn Seifferet, Baldweyn Safiret nebo Sapiret.

48 Josef TEIGE (ed.), *Základy starého místopisu pražského (1437–1620). Oddíl I. Staré Město pražské I*, Praha 1910 (dále *Základy I*), s. 166.

49 *Základy I*, s. 171.

50 Marie BUŇATOVÁ, *Nevěrný cukrář Jakub Manze. Studie k přistěhovalectví a každodennosti na Starém Městě pražském na přelomu 16. a 17. století*, PSH 48, 2020, s. 59–101.

51 Zapsán jako Mikuláš de Solanda; AMP, Sbírka rukopisů, rkp. č. 1174, Kniha inventářů Starého Města pražského (1598–1614), fol. 439r–445v.

52 AMP, rkp. č. 2054, Registra ungeltní – Staré Město pražské (1597), fol. 63r.

klad také roku 1600 do Českého Krumlova na svatbu Jana Zrynského ze Serynu s Marií Magdalenou Novohradskou z Kolovrat. Mezi jeho zákazníky patřil ale i dánský hvězdář Tycho Brahe (1546–1601), který tu působil v císařových službách.⁵³

Mikuláš Zelender patřil k úspěšným přistěhovalcům, kterým se podařilo v novém prostředí prosadit v exkluzivním a žádaném oboru. Současně patřil k těm příchozím, kterým se během let dařilo navázat pevné sociální vztahy se svými staroměstskými sousedy, z nichž řada, stejně jako on, patřila k imigrantům první generace. S ohledem na svou šlechtickou klientelu měl Zelender kontakty také ve dvorském prostředí, ale osobní vztahy i s dalšími Nizozemci a Francouzi, kteří se v různých profesích u dvora pohybovali. Víme též, že vedle své rodné řeči rozuměl a hovořil také česky, francouzsky a německy.⁵⁴

S Prahou spojil také svůj osobní život. V roce 1592 se stal staroměstským měšťanem, oženil se tu a založil rodinu.⁵⁵ Přes tuto svou poměrně hlubokou integraci do zdejší městské společnosti a právní postavení měšťana, si ale vlastní nemovitost ve městě nikdy nezakoupil. A po celý svůj život žil i s rodinou v nájmu v domě savojských Pešonů „U Tří Turků“, kde současně podnikal.⁵⁶

Na Starém Městě se během sledovaného období usadilo také několik kupců s nizozemskými kořeny. V jejich případě můžeme s větší jistotou než u předchozí skupiny řemeslníků potvrdit, že je do Prahy primárně přivedly ekonomické zájmy. Již Josef Janáček však konstatoval a výzkumy dalších pramenů to jen potvrzují, že se v jejich případě nejednalo o reprezentanty velkého nizozemského obchodu, ale spíše o kupce drobnější.⁵⁷ Dva z nich, Petr Chaval a Wilhelm Bordini, přišli do Prahy jako zástupci hamburských firem a posléze tu již zůstali.

Kupec-materialista Petr Chaval (Kaval), rodák z Tournai (Doornik) ve Valonsku, se stal staroměstským měšťanem v roce 1589.⁵⁸ V Praze působil jako zástupce hamburské obchodní společnosti Michala (le) Petita a můžeme tak předpokládat, že

53 AMP, rkp. č. 1174, fol. 442r–v; srov. Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC – Petr KRÁL, *Jan Zrinský ze Serynu: životní příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009, s. 46–47.

54 M. BUŇATOVÁ, *Nevěrný cukrář*, s. 89–90.

55 AMP, rkp. č. 535, f. 259r; *Seznamy I. 5.*, s. 136.

56 AMP, rkp. č. 1174, fol. 439r.

57 J. JANÁČEK, *Dějiny obchodu*, s. 96.

58 „Peter Ssewola kupec materialní...z města Tornaczenského v zemi Nýdrantské...“ Ztotožnění s Peterem Chavalem (Kavalem) je provedeno na základě údaje z testamentu, že byl staroměstským měšťanem. Jiný kupec materialista z Nizozemí v inkriminované době měšťanství na Starém Městě pražském nepřijal. Jeho rodiště v zachovacím listu lze pravděpodobně ztotožnit s městem Tournai (latinsky Turnacum, nizozemsky Doornik) v západním Valonsku, těsně u hranic s Francií (dnes Belgie); AMP, rkp. č. 535, fol. 217v; *Seznamy I, 5*, s. 133.

sem nepřišel přímo ze svého rodiště, ale spíše právě z Hamburku, kde sídlil jeho zaměstnavatel.⁵⁹ Primární důvody, jež Chavala vedly k odchodu z jeho valonského rodiště, však mohly mít jak náboženské, tak ekonomické pozadí. Město Tournai, ležící v těsné blízkosti hranic s Francií, bylo totiž od roku 1521 součástí Španělského Nizozemí. Po desetiletí trvajících náboženských konfliktech mezi protestanty a katolíky nakonec roku 1581 město dobyl španělský místodržitel v Nizozemí Alexandr Farnese, což vedlo k hromadnému exodu tamních protestantů.

Chaval se v Praze objevil právě někdy v průběhu 80. let 16. století, kdy sem začal dovážet materialistického zboží svého hamburského zaměstnavatele. To zahrnovalo různé barvy, fermež, ale i léčiva, oleje a semena okrasných rostlin a mezi jeho odběratele tak patřili nejen maloobchodní kupci, ale i lékárníci v Praze a dalších českých městech. Pro podnikání měl na Starém Městě pražském pronajaty tři sklady ve velkém domě „U Tří Turků“ v Karlově ulici, tedy ve stejném domě, kde měl svou cukrářskou dílnu také Nizozemec Mikuláš Zelender.⁶⁰

Rozsah podnikání je patrný z pozůstalostního inventáře, jehož sepsování po Chavalově smrti v roce 1595 byl v Praze osobně účasten také Michal (le) Petit.⁶¹ Vedle této hlavní činnosti se Chaval zabýval také prodejem zbraní (různých typů hlavní), jež mu z Hamburku dodával nizozemský obchodník Wilhelm Bordini (Bordeneux) a zboží nakupoval též v Lipsku.⁶²

Prameny nám poskytují pouze omezené zprávy o jeho osobním životě. Přestože se stal staroměstským měšťanem, ve zdejší společnosti hlouběji nezakotvil. Rodinu v Praze pravděpodobně neměl a až do své smrti v roce 1595 žil v pronajatém bytě v domě „U Toulů“, kde jeho majitel Mikuláš Jetřich pronajímal byty cizozemcům.⁶³ V testamentu, jež roku 1595 nadiktoval v německé řeči, tak mezi své dědice zahrnul pouze neteře a synovce z Nizozemí, žijící ve městě Condé-sur-l'Escaut v blízkosti Tournai.⁶⁴

59 Příslušníci obchodnické rodiny (le) Petit jsou v další generaci doloženi také ve Frankfurtu nad Mohanem. Srov. A. DIETZ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, Bd. 2, s. 94.

60 Dům U Pešonů č. p. 184b v Karlově ulici na Starém Městě; srov. Josef TEIGE (ed.), *Základy starého místopisu pražského (1437–1620). Oddíl I. Staré Město pražské II*, Praha 1915 (dále *Základy II*), s. 535–537; AMP, Sběrka rukopisů, rkp. č. 1173, *Knih inventářů Starého Města pražského (1584–1597)*, fol. 306r–313v.

61 AMP, rkp. č. 1173, fol. 306r–313v.

62 AMP, rkp. č. 2186, *Knihá přívovědí Starého Města pražského (1578–1600)*, fol. 378v.

63 AMP, rkp. č. 2186, fol. 130v, 348v.

64 V německy psané závěti uvedenou lokalitu *Konde in Niederlant* je patrně možno ztotožnit s městem Condé-sur-l'Escaut (dnes Francie), ležícím asi 26 km od Chavalova rodiště Tournai. AMP, rkp. č. 2205, *Knihá testamentů Starého Města pražského (1582–1620)*, fol. 146v.

Dalším nizozemským obchodníkem v Praze byl již zmíněný amsterdamský rodák Wilhelm Bordini (Bordeneux). V celní knize pražského Ungeltu z roku 1597 byl označen již jako dvorní kupec a o rok později se stal staroměstským měšťanem.⁶⁵ Byl společníkem hamburského obchodníka Jana ze Salingu (Salingen). I v jeho případě tak, podobně jako u Chavala, můžeme předpokládat, že do Prahy nepřišel přímo z Amsterdamu, ale z Hamburku. Někdy před rokem 1599 došlo mezi Bordinim a jeho obchodním partnerem Janem ze Salingu k roztržce, která vedla k rozpadu jejich firmy i vleklým soudním příjm.⁶⁶ Bordini pak v Praze dál obchodoval samostatně s kramářským zbožím a dovážel koření, léčiva i malvaz.⁶⁷ O jeho dalších osudech a osobním životě nám však pražské prameny další údaje neposkytují.

Obchodní zájmy přivedly do Prahy i tři příslušníky rodiny z Ackeru (z Akeru), původem z Haarlemu v Holandském hrabství. První z nich, Jakub z Ackeru,⁶⁸ se začal v Praze objevovat již před koncem 16. století a v roce 1597 sem přivezl nizozemské plátno.⁶⁹ Staroměstským měšťanem se sice stal již v roce 1603,⁷⁰ ale i v dalších letech žil ve městě v nájmu. Roku 1608 bydlel jako nájemník v domě „Na Kamenci“ čp. 478–I na Staroměstském náměstí, který patřil Václavu Trubkovi z Rovin. V tomto domě Jakub současně šenkoval rýnská a španělská vína.⁷¹ Teprve až roku 1616 si společně se svou ženou Zuzanou koupil menší dům čp. 134 „U Pštrosů“ na Linhartském náměstí.⁷² Rozsahem svého podnikání patřil Jakub z Ackeru v Praze spíše mezi kupce drobnější. Ve staroměstské obchodnické komunitě přesto požíval značné vážnosti, neboť v roce 1618, po smrti nejbohatšího staroměstského velkoobchodníka Lorence Štarka ze Starkenfelsu, se stal jedním z poručníků jeho nezletilých dětí.⁷³

65 Zde zapsán jako Wylem Bordynx; AMP, rkp. č. 535, fol. 308r.

66 AMP, rkp. č. 2186, fol. 49v.

67 V celní knize z roku 1597 byl zapsán jako „Wilhelm Bordink hoffkammer“; AMP, rkp. č. 2054, fol. 68r.

68 Jakub z Akeru (z Agru, Akru, Ackeru) též Jakob von Akn.

69 AMP, rkp. č. 2054.

70 AMP, rkp. č. 536, fol. 27r; *Seznamy I*, 5, s. 145.

71 „*Jakob von Akn, kterýž vína rýnská a španělská šenkuje*“, srov. Jaroslav ČECHURA – Zdeněk HOJDA – Martina NOVOZÁMSKÁ (eds.), *Nájemníci na Starém Městě pražském: rekonstruovaná edice shořelého rkp. 324 z Archivu hl. m. Prahy podle opisu uloženého v Archivu Národního muzea*, Praha 1997, s. 63. Autoři v místním rejstříku spojují původ příslušníků této rodiny (von Akn) s městech Cáchy (Achen). Toto ztotožnění ale není správné, neboť podoba rodového jména je u všech tří zapsána v knihách měšťanských práv zcela zřetelně jako „Acker“. Z jejich zachovaných listů pak vyplývá, že všichni tři pocházeli z Haarlemu v Holandsku.

72 *Základy I*, s. 629 a 778.

73 *Základy I*, s. 650.

Výraznějšího úspěchu v podnikání i společenského postavení v Praze dosáhli bratři Rogier⁷⁴ a Filip z Akeru,⁷⁵ jejichž přesný příbuzenský vztah s Jakubem z Akeru zatím neznáme. Rogier obchodoval v Praze již v roce 1597, kdy ve staroměstském Ungeltu proclíval přivezené nizozemské štěpované plátno a blízko měl také k císařskému dvoru. Nejpozději v roce 1608 již stejně jako jeho bratr Filip požíval status dvorního kupce, který jim dával řadu obchodních i právních výhod. Přestože většina dvorních kupců se v rudolfínské Praze usazovala na Malé Straně v blízkosti Pražského hradu, žili oba bratři, podobně jako např. savojský dvorní kupec Michal Pešon, na Starém Městě pražském. V roce 1608 tu bydleli v nájmu u zámožného luteránského velkoobchodníka Petra Nerhofa z Holtenperku v jednom z jeho domů v Jilské ulici.⁷⁶ Jako další výraz sblížení se zdejší protestantskou komunitou můžeme interpretovat Rogierův sňatek z Martou z Ryzentálu, sestrou staroměstského velkoobchodníka Martina Smertoše, k němuž došlo před rokem 1609.⁷⁷

V postavení dvorského kupce ale Rogier z Akeru s přijetím městského práva nijak nespěchal a měšťanem se stal až v roce 1612, což mu též umožnilo vstoupit do staroměstského obchodnického cechu.⁷⁸ Druhý z bratrů, Filip z Akeru, pak o městské právo požádal dokonce až v roce 1615.⁷⁹ O jeho dalším působení v Praze ale zprávy chybí. Rogier z Akeru pak, stejně jako jeho švagr Martin Smertoš a další protestanští obchodníci (např. Petr Nerhof) po roce 1620 Prahu a zemi opustil. Zda se usadil jako Martin Smertoš v Lipsku musí být podrobena ještě výzkumu.⁸⁰

Ve sledovaném období se staroměstskými měšťany stali ještě další čtyři Nizozemci, jejichž profesní zařazení se zatím nedaří zpřesnit. V roce 1611 přijal městské právo Jan Antonius z Deventru.⁸¹ Jako poslední Nizozemci před bitvou na Bílé hoře byli pak v prosinci roku 1618 mezi staroměstské měšťany uvedeni Tyllman Praun a jeho synové David a Daniel Praunovi z Antverp. Za všechny tři se zaručili zemský lékař v Království českém a staroměstský měšťan Jakub Lavín z Ottenfeldu

74 Rogier z Akeru (Roger z Akeru, Rittiger von Ackh, Rudiger z Akeru, Rodir von Akn).

75 Filip z Akeru (Akeru, Filip von Ak)

76 J. ČECHURA – Z. HOJDA – M. NOVOZÁMSKÁ (eds.), *Nájemníci na Starém Městě*, s. 68; Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618, část druhá*, Praha 1883, s. 961.

77 *Základy I*, s. 659–660.

78 AMP, rkp. č. 536, fol. 103v; *Seznamy I*, 5, s. 150.

79 AMP, rkp. č. 536, fol. 159r; *Seznamy I*, 5, s. 153.

80 T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací II*, s. 984–986, 1009.

81 AMP, rkp. č. 536, fol. 98r; *Seznamy I*, 5, s. 150.

a další staroměstský měšťan Abraham Morsell.⁸² Na Starém Městě pražském ale žili i další Nizozemci, kteří neměli měštské právo. Podle seznamu nájemníků na Starém Městě byli v roce 1608 v domě luteránských velkoobchodníků Betengelů z Neuenperku ubytováni také „*Nýdrlanderové, kteří komedie strojivali*“.⁸³

Jen zcela výjimečně, v porovnání se Starým Městem pražským nebo Malou Stranou, se nizozemští přistěhovalci usazovali na Novém Městě pražském. Knihy měšťanských práv tak mezi novoměstskými měšťany evidují v předbělohorském období pouze dvě osoby. Roku 1561 získal měštské právo Henrich Meer z Bruselu, u něhož neznáme profesi.⁸⁴ V roce 1587 se stal měšťanem antverpský malíř Graphaues Baptista.⁸⁵

Nizozemci na Malé Straně

Na Malé Straně, v těsném sousedství Pražského hradu, se v rudolfinské době usazoval oproti Starému Městu pražskému větší počet lidí, kteří byli v nějakém ohledu spojeni s dvorským prostředím. Malostranští měšťané jim pronajímali byty ve svých domech, někteří z přistěhovalců tu však také přijali měštské právo a zakoupili si nemovitost vlastní.⁸⁶ Výraznou minoritu mezi nimi tvořili Italové, ale svým působením významní byli na Malé Straně také Nizozemci.⁸⁷

Vedle významných umělců, jejichž životní cesty k rudolfinskému dvoru vedly často přes Itálii, Mnichov, Vídeň nebo Innsbruck, přicházeli do Prahy i jejich další krajané. Podíváme-li se opět do knih měšťanských práv Malé Strany z let 1587–1620, nalezneme tu mezi žadateli také Nizozemce. Převážná většina nizozemských přistěhovalců, kteří zde přijali měštské právo, byla profesně přímo spjata s dvorským prostředím, nebo se jednalo o příbuzné osob, které v císařových službách působily.

82 AMP, rkp. č. 536, fol. 195v; *Seznamy I*, 5, s. 156. Město Herlemian v Holandsku, uvedené v zachovacím listu Filipa z Akeru, je patrně Haarlem.

83 J. ČECHURA – Z. HOJDA – M. NOVOZÁMSKÁ (eds.), *Nájemníci na Starém Městě*, s. 91.

84 AMP, rkp. č. 555, fol. 109r; J. MENDLOVÁ, *Libri Civitatis V*, s. 250.

85 AMP, rkp. č. 558, fol. 83v; J. MENDLOVÁ, *Libri Civitatis VI*, s. 108.

86 Z. HOJDA, *Úloha dvora*, s. 203–206; J. HAUSENBLASOVÁ (ed.), *Der Hof Kaiser Rudolfs II., passim*.

87 Jaroslava HAUSENBLASOVÁ – Zdeněk HOJDA, *Pražský rudolfinský dvůr mezi hradem a městem*. Opera Historica 2, 1993, s. 115–136.

Byl to případ Quirina Sprangera, bratra nejvýznamnějšího rudolfinského dvorního malíře Bartoloměje Sprangera, jenž se stal měšťanem v roce 1598.⁸⁸ Před malostranskými radními se prokázal zachovacím listem z rodných Antverp, který na malostranskou radnici již v předstihu dodal jeho slavný bratr a dále výhostním listem z Bruselu, s vlastnoručním podpisem a pečeti místodržitele španělského Nizozemí, Alessandra Farnese, vévody z Parmy (1545–1592).⁸⁹

V císařových službách působil také řezač pečeti Jiljí Bottemaus (Bottemans) z Bruselu, který přijal malostranské městské právo v roce 1605.⁹⁰ Vlámský kreslíř a miniaturista Jakub Hofnaegel z Antverp, který žil v Praze se svým otcem Jorisem Hofnaegelem již od přelomu století, se rozhodl stát malostranským měšťanem až v roce 1614.⁹¹ V červnu 1621 tu pak přijal městské právo i císařský antikvář Pavel de Jode též z Antverp.⁹² Mezi novoměšťany, o jejichž socioekonomickém postavení nemáme zatím konkrétnějších zpráv, patřili i další dva rodáci z Antverp. Roku 1590 přijal měšťanství Dittrich de Prey⁹³ a roku 1616 David Van Pulle.⁹⁴

Mezi zástupce obchodnické komunity patřil antverpský rodák Mikuláš Van der Wower, který přijal městské právo v roce 1587.⁹⁵ Kupcem byl pravděpodobně také Jan Boes (Bootcz) pocházející též z Antverp.⁹⁶ Ten se stal měšťanem v roce 1606 a za stavovského povstání roku 1620 byl dokonce zvolen do malostranské městské rady.⁹⁷ Další rodák z Antverp, Jobst z Brüsslu († 1635), císařský klenotník a pražský zástupce frankfurtské obchodní společnosti s diamanty Daniela de Briers, se stal malostranským měšťanem v roce 1617.⁹⁸ V Praze se oženil s Annou Marií, dcerou císařova dvorního zlatníka Jan Vermeyena (před 1559 – před 1606) a společně s rodinou svého tchána žil na Malé Straně v domě „U obrazu P. Marie“ v Le-

88 AMP, rkp. č. 567, fol. 54v.

89 Sprangerův výhostní list z Bruselu byl podle malostranských radních datován dne 12. března 1597. Toto datum ale jistě nebude správné, neboť Alessandro Farnese zemřel již v roce 1592; AMP, rkp. č. 567, fol. 54v.

90 AMP, rkp. č. 567, fol. 80r.

91 Tamtéž, fol. 124r.

92 Tamtéž, fol. 178r.

93 Tamtéž, fol. 16r.

94 Tamtéž, fol. 141r.

95 Tamtéž, fol. 1r.

96 Tamtéž, fol. 86r.

97 V. LÍVA, *Národnostní poměry (dokončení)*, ČČH 43, 1937, s. 492.

98 AMP, rkp. č. 567, fol. 157v; srov. poznámku č. 37.

tenské ulici.⁹⁹ V roce 1622 byl Jobst označován nejen jako dvorský zlatník (jubilier), ale též jako dvorní kupec, zabývající se dovozem mědi a jiných kovů.¹⁰⁰

Kupectví nebo řemeslu se věnovali také četní příslušníci frankofonní, pravděpodobně valonské rodiny du Bois,¹⁰¹ kteří se vedle Malé Strany usadili též na Starém Městě pražském a později na Novém Městě pražském.¹⁰² Prvním, dosud známým malostranským rezidentem byl Philibert du Bois, který se stal zdejším měšťanem již před rokem 1580. Obchodoval s různým kramářským zbožím, které nakupoval v Lipsku, současně byl v kontaktu s Italy, usazenými v Norimberku u Vídní.¹⁰³ Bez městského práva žil ve stejné době na Malé Straně konvář Jakub du Bois († 1590).¹⁰⁴ O jeho rodinných poměrech jsme informováni ze závěti, sepsané v roce 1584 v přítomnosti dvou vážených, luteránsky smýšlejících staroměstských měšťanů a kupců – Lorence Štarka ze Starkenfelsu a Tomáše Groffa z Greifenberku.¹⁰⁵ Nejspíše byl otcem nizozemského kupce Gibberta du Bois, který v Praze později obchodoval s nizozemskými zbraněmi. V roce 1615 je u něj objednávali také zástupci českých stavů.¹⁰⁶

Do širšího příbuzenstva patrně patřil i Gerard du Bois z města Rysl ve Flandrech, který se stal měšťanem v roce 1601.¹⁰⁷ Další přistěhovalcům Gisprecht de Bois, za něhož se zaručil nizozemský kupec Abraham Van der Berghe a italský dvorní kupec Kryštof Diskuzzato, tu přijal městské právo v roce 1606. Zachovací list se zavázal doložit dodatečně, o jeho rodišti tak nemáme žádné zprávy.¹⁰⁸ Do této rodiny patřil i Emanuel Filibert du Bois, který na Malé Straně zastával v letech 1622–

99 *Nemovitě kulturní památky hlavního města Prahy. Operativní příruční seznam ke státnímu seznamu nemovitých kulturních památek*, Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody (strojopis), 1976, s. 120.

100 Václav LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze, Díl 3, 1618–1625*, s. 331.

101 Rodina du Boys, též de Boys, de Bois, Dubois.

102 Srov. Olga FEJTOVÁ, *Zabraněná literatura v měšťanských knihovnách na Novém Městě pražském v 17. století. Knihovna rodiny de Bois*, in: *Opera romanica 1: K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, České Budějovice 2000, s. 323–327.

103 AMP, Sběrka rukopisů, rkp. č. 1381, *Knihna nálezů Starého Města pražského – desetipanský úřad (1578–1601)*, fol. 72r–75r.

104 Z. WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti*, s. 383.

105 AMP, Sběrka rukopisů, rkp. č. 2175, *Knihna testamentů Menšího Města pražského (1568–1610)*, fol. F 23–24, nová foliace fol 171r–172r.

106 Petr VOREL *Zabájení „české války“ v kontextu vládního bankrotu roku 1615*, ČČH 118, 2020, s. 893–963, zde s. 931, pozn. č. 133.

107 AMP, rkp. č. 567, fol. 66r. Vlámské město Rysl se zatím nepodařilo uspokojivě identifikovat.

108 Tamtéž, fol. 82r.

1634 úřad královského rychtáře. Patrně byl malostranským rodákem a patřil tak do druhé generace těchto valonských přistěhovalců.¹⁰⁹ V roce 1628 ale získal městske právo na Starém Městě pražském. Totéž platí patrně o Ferdinandu de Bois, který v roce 1614 požádal o městske právo na Starém Městě pražském a svůj původ doložil zachovacím listem právě z Malé Strany.¹¹⁰

Dvorní kupci, finančníci a obchodníci v prostředí císařské rezidence

Ukázkovým příkladem výše naznačených migračního cest Nizozemců do střední Evropy byl obchodník Abraham Van der Berghe (Bergkh). Rodák z Antverp se nejprve přesunul do Kolína nad Rýnem, kde se oženil s Barbarou Van Holland, dcerou jiného nizozemského obchodníka a tamního imigranta. Někdy na přelomu 80. a 90. let 16. století se pak manželé přestěhovali do Prahy a usadili se v podhradí císařské rezidence na Malé Straně. Zde také Abraham Van der Berghe přijal roku 1594 městske právo.¹¹¹ Podnikání manželů mělo výrazně mezinárodní rozměr, ve spojení byli s obchodníky z Lipska i Hamburku. Do Prahy se postupně přesouvali i další členové jejich rodiny, včetně Barbařiných rodičů. Ti v Praze také zemřeli a byli pochováni ve Vlašské kapli kostela sv. Tomáše na Malé Straně.

Jako dvorní kupec a faktor kolínských a frankfurtských firem působil v letech 1597–1614 v Praze také Barbařin synovec Roland Van Holland mladší.¹¹² Ze zápisů cla, jež zaplatil v roce 1597 v pražském Ungeltu, vyplývá, že do Prahy dovážel zboží ze své domoviny, jako nizozemská plátna a houně, sukna, jemné vlněné látky, ubrusy a ručníky.¹¹³ Současně se věnoval také půjčování peněz šlechtické klientele.¹¹⁴

V prostředí císařské rezidence se pohybovali i další Nizozemci. Patřil mezi ně manželský pár Juliany z Brautigen (před 1540 – 1591) a Jana Rebenicka († před

109 V. LÍVA, *Národnostní poměry (dokončení)*, s. 492.

110 AMP, rkp. č. 536, fol. 142r; *Seznamy 1*, 5, s. 152.

111 AMP, rkp. č. 567, fol. 35r–v.

112 Roland (Rueland) von Holland, též Roland z Hollandu mladší.

113 AMP, rkp. č. 2054, fol. 63r, 111r, 114r.

114 Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeStA/HHStA RHR Passbriefe 7-2–53; tamtéž, AT-OeStA/HHStA HausA Lang-Akten 7-8–46; tamtéž, AT-OeStA/HHStA RHR Judicialia APA 165–17.

1572).¹¹⁵ Oba manželé pocházeli z města Aalst (Alost) poblíž Bruselu ve Východních Flandrech, později ale žili v blízkém Gentu, kde se jim také narodil prvorozený syn, Jan Rebenick mladší.¹¹⁶ Společně se rodina přestěhovala posléze do Čech, kde Jan Rebenick starší působil ve službách místodržícího Ferdinanda II. Tyrolského. Manželé se v Praze usadili v bezprostřední blízkosti Pražského hradu na Malé Straně, avšak nikdy zde městské právo nepřijali. Společně tu vybudovali velkoobchod s cizími i domácími víny i dalším kramářským zbožím, který Juliana dále vedla i po manželově smrti.

Ještě větší prostor k samostatnému podnikání pak Juliana získala během druhého manželství s dvorním zlatníkem německého původu Mikulášem Müllerem († 1586). Ten se v Praze pohyboval již před rokem 1565 ve dvorském okruhu arcivévody Ferdinanda II. Tyrolského. Své zlatnické i finanční služby ale poskytoval i císaři Maxmiliánu II. (1564–1576) a posléze Rudolfovi II. (1576–1611). Působil tedy ve stejném prostředí, v němž se Juliana pohybovala během svého prvního manželství. Zlatník Müller se vedle vlastního řemesla stále více věnoval půjčování peněz na klenoty a úvěry poskytoval především dvořanům a šlechtické klientele.¹¹⁷

Juliána současně dál vedla velkoobchod s moravskými a zahraničními víny i dalším zbožím. Jako společník se do tohoto podnikání poté, co dospěl, zapojil její syn z prvního manželství Jan Rebenick († 1613). Sklady na zboží, sklepy na víno a krám měli v jednom ze svých malostranských domů. Současně ale provozovali, obdobně jako jiní dvorští kupci, další krám přímo na Pražské hradě. V něm nabízeli luxusnější např. hedvábné zboží, určené movité dvorské klientele. Podnikání Juliany z Brautigen a Mikuláše Müllera prosperovalo a manželé si tak během 70. a 80. let 16. století zakoupili na Malé Straně tři domy v lukrativních lokalitách a též vinice a zahradu.¹¹⁸

Posílení jejich společenského postavení ve dvorském prostředí představoval sňatek dcery Kristýny (Christine; † před 1600) s tehdy již významným dvorním malířem Bartolomějem Sprangerem (1547–1611).¹¹⁹ Tento vlámský malíř, rodák

115 Juliana z Brautigen (Julyana /Jolka /Golcza z Brautygam, Brautyham, Van Branteghem, † 1591). Jan Rebenick, Hans Rebenik, Rebbenick, Rebenik.

116 AMP, rkp. č. 567, fol. 47r.

117 M. BUŇATOVÁ, *Jewish Goldsmiths in Early Modern Prague: A Paper on Immigration, Labour Mobility, and Socio-Economic Relations in 16th Century Prague Jewish Society*, *Judaica Bohemiae* 56, 1, 2021, s. 29–60, zde s. 42, 54.

118 AMP, *Kniha trhová Malé Strany (1571–1603)*, rkp. č. 2214, fol. D17r–v; tamtéž, rkp. č. 1217, *Kniha inventářů Malé Strany (1571–1608)*, fol. C 28v–D 2r.

119 AMP, rkp. č. 2175, fol. G1–G5; tamtéž, rkp. č. 2176, fol. A 23r–26v; srov. Pavel BERGNER, *Rudolf II. výstava děl jeho dvorních umělců a podobizen osobností jeho dvora*, Praha 1912, s. 9–11,

z Antverp, se po předchozím studijním pobytu v Itálii a působení ve Vídni ve službách císaře Maxmiliána II. přesunul někdy v roce 1583/84 k rudolfinskému dvoru do Prahy. Zde se pak roku 1585 oženil s mladičkou Kristýnou, dcerou Juliány a Mikuláše Müllera. Jejich manželství však bylo poměrně krátké, neboť Kristýna zemřela již před rokem 1600 a ani žádné z jejich dětí ji nepřežilo.

Celou rodinu Müllerových pak Spranger někdy mezi lety 1592/1593 zachytil na obraze, známém dnes pod názvem „Epitaf zlatníka Mikuláše Müllera“. Umělec zhotovil tento obraz na paměť svého zemřelého tchána a tchýně pro kapli sv. Matěje na hřbitově u kostele sv. Jana v Oboře (na Malé Straně), kde byli Müllerovi pohřbeni. Později byl na témže hřbitově podle svého přání pochován i Spranger sám.¹²⁰

Také Jan Rebenick mladší († 1613),¹²¹ syn Juliány z Brautigen, dosáhl úspěšné kariéry. Jako obchodník a finančník působil ve dvorských službách a měl rozsáhlé obchodními styky s klientelou od Dánska po Porýní a Augsburg. Na rozdíl od svých rodičů přijal na Malé Straně, kde prožil většinu svého života, v roce 1596 také měštské právo. V roce 1608 byl pak císařem Rudolfem II. povýšen do šlechtického stavu s predikátem „z Rebenbergu“.¹²² V rudolfinské Praze ale žili i další příbuzní Juliány z Brautigen, což vyplývá zejména z jejího testamentu, kam vedle svých dětí zahrnula také některé své další příbuzné.¹²³ Snad mezi ně patřil také trumpetista Jacob Brautigam, který byl v letech 1604–1608 v Praze činný v císařově dvorní kapele.¹²⁴

Finančník a dvorní kupec Jan de Witte

Charakterem i rozsahem svého podnikáním zaujímal v Praze od první dekády 16. století zcela unikátní postavení vlámský dvorní kupec a bankéř Jan de Witte (1583

24; Ernst DIETZ, *Der Hofmaler Bartholomäus Spranger*, Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen d. A. Kaiserhauses, Vol. 18, No. 3, s. 94–151.

120 Od roku 1546 utravvistický kostel sv. Jana v Oboře se nacházel na Malé Straně na místě dnešního domu čp. 322/III ve Šporkově ulici. Byl zrušen a zbourán r. 1784 za vlády Josefa II. Epitaf je dnes uložen ve sbírkách Národní galerie v Praze.

121 AMP, rkp. č. 567, fol. 47r.

122 AMP, rkp. č. 2176, *Knihy testamentů Menšího Města pražského (1606–1650)*, fol. A 23v; tamtéž, rkp. č. 567, fol. 47r.

123 AMP, rkp. č. 2175, fol. G 1 – G5 (nová fol. 179r–183v)

124 Michaela ŽÁČKOVÁ-ROSSI, *Hudebníci dvora Rudolfa II.*, s. 52.

– 1630).¹²⁵ Podle svého hlavního životopisce Antona Ernstbergera pocházel z Antverp, někdy na počátku 16. století se ale přesunul do císařské Prahy a začal tu jako faktor pracovat pro vlámského kupce Mikuláše (Nikolauxe) Schnuckarta.¹²⁶

Jan de Witte se ve svém podnikání posléze osamostatnil a ze své pražské centrály řídil rozsáhlou obchodní a finanční společnost se sítí zahraničních expozitur v různých evropských metropolích. Zabýval se obchodem s luxusním kramářským zbožím i zbraněmi. Současně poskytoval úvěry, prostřednictvím svých poboček převáděl peníze na dálku a řadu finančních transakcí prováděl s dvorním Židem a finančníkem Jakobem Baševim z Treuenberku (1570 – 1634).¹²⁷

Centrála de Witteho firmy zůstávala v Praze i poté, co se císařskou rezidencí stala po roce 1612 opět Vídeň. Někdy v těchto letech získal Jan de Witte status dvorního kupce, o městské právo ale na Malé Straně požádal až o mnoho let později v února 1617.¹²⁸ Za stavovského povstání se tento kalvinista angažoval v malostranské samosprávě, kam byl zvolen v září 1620, tedy krátce před bitvou na Bílé hoře. Velmi dobře se však dokázal politicky zorientovat a společensky i obchodně prosadit také ve změněné situaci po restauraci vlády Habsburků.¹²⁹

Pobělohorské působení Jana de Witte, kdy stál v popředí nechvalně známého mincovního konsorcia, patří v české i zahraniční historiografii také k dosud nejpodrobněji zpracovaným etapám jeho podnikání. Toto mincovní konsorcium uzavřelo 18. ledna 1622 smlouvu s dvorskou komorou na roční pronájem veškerých mincoven v Čechách, na Moravě a v Dolních Rakousích za obnos 6 milionů zl. Současně mělo konsorcium předkupní právo na všechno stříbro, vytěžené v českých dolech.¹³⁰ V čele mincovního konsorcia stál sice oficiálně císařský místodržící kníže Karel z Lichtenštejna, Mezi jeho hlavní, výkonné členy však patřil právě nizozemský bankéř Jan de Witte. Vlastní podnikání konsorcia začalo ale již roku 1621

125 Jan de Witte z Lilientalu (Hans de Witte z Lilientalu, Vitte, Vitt).

126 Anton ERNSTBERGER, *Hans de Witte, Finanzmann Wallensteins*, Wiesbaden 1954 (= Vierteljahrsschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte: Beiheft 38), s. 23n.

127 Tamtéž, s. 90n, 222, 423, 449, 474–475.

128 AMP, rkp. č. 567, fol. 149r.

129 V. LÍVA, *Národnostní poměry (dokončení)*, ČČH 43, 1937, s. 492; T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací II*, s. 879, 1008.

130 Srov. Peter TRAWNICEK, *Münzjuden unter Ferdinand II. nach den Akten des Hofkammerarchivs in Wien*, Kiel 2010, zejména s. 160n; Anton GINDELY, *Waldstein während seines ersten Generalats im Lichte der gleichzeitigen Quelle 1625–1630*, Bd. 1, Prag – Leipzig 1886, zde s. 26–29 též pětistětna smlouva s mincovním konsorciem; Steffen LEINS, *Das Prager Münzconsortium 1622/23. Ein Kapitalgeschäft im Dreißigjährigen Krieg am Rand der Katastrophe*, Münster 2012.

a aktivity jsou známy především díky zlehčování ražené mince (tzv. dlouhá mince), které přerostlo ve velkou korupční aféru a státní bankrot. Ten vešel do dějin pod pojmem „mincovní kalada“.

Po krachu aktivit mincovního konsorcia a státním bankrotu se sice rozběhlo vyšetřování dvorní komise, které však bylo s ohledem na společenské postavení jeho členů a politickou delikátnost celé situace záhy zastaveno. K obnovení vyšetřování došlo až po smrti Karla z Lichtenštejna († 1627). Během následujících několika let ale tragicky zemřeli i další dva důležité aktéři Jan de Witte († 1630) a Albrecht z Valdštejna († 1634), o několik měsíců později pak zemřel i Jakob Baševi († 1634).

Závěry

Nizozemská migrace do předbělohorské Praze byla v porovnání s přistěhovalec-tvím z jazykově německých oblastí Římsko-německé říše, území polsko-litevského státu,¹³¹ ale i Itálie početně nepoměrně slabší. Ze zachovaných knih měšťanských práv vyplývá, že mezi lety 1580–1621 získalo v některém z pražských měst měšťanství nejméně třicet jedna rodáků z historického regionu Nizozemí. Nejvíce se jich usadilo na Malé Straně (15 osob) a na Starém Městě pražském (14 osob). Dva přistěhovalci se usadili též na Novém Městě pražském. Vedle nich žili v Praze (zejména na Malé Straně) další Vlámové, Valoni nebo Holanďané bez městského práva a jiní jejich krajané působili přímo u císařského dvora. V porovnání s více jak 125 přistěhovalci (Vlachové, Grisonci, Savojané) z oblastí Itálie, Graubünden a Savojska, kteří se stali pražskými měšťany mezi lety 1500–1620, se tak jednalo o skupinu výrazně menší. Nizozemci přesto představovali v tehdejší Praze důležitou komunitu, jejíž členové profesně významně zasáhli do řady různých oblastí.

Na rozdíl od dosud lépe zmapované situace přistěhovalců z Itálie, Savojska a Graubünden, však Nizozemci přicházeli do Prahy z větších center, než tomu bylo u Italů a Savojanů, ale např. též Francouzů. Z údajů zachovacích listů Nizozemců, kteří se rozhodli ve sledovaném období požádat na Starém Městě pražském nebo na Malé Straně o měšťanství, vyplývá, že se jednalo převážně o rodáky z velkých měst. Celkem šestnáct osob, tj. 51 % všech nizozemských přistěhovalců (pozdějších pražských měšťanů) pocházelo z Antverp, tři přistěhovalci z Haarlemu, tři lidé z Bruselu a po jedné osobě z měst Amsterdam, Bruggy, Deventer, Gent a Tournai. Dva novoměšťané se narodili již v Praze a u dvou osob přesné rodiště zatím nezná-

131 M. BUŇATOVÁ, *Hedvábí, sklo a koření*, grafy s. 301–305.

me. V tomto směru se tedy početně sice slabší migrace Nizozemců výrazně lišila od přistěhovalectví Italů, Grisonců i Savojanů, kteří často pocházeli z chudých horských regionů Apeninského poloostrova, a to včetně těch později nejzamožnějších velkoobchodníků.

Důležitou otázkou, jež mohla být zatím zodpovězena pouze částečně, je to, odkud do Prahy nizozemští imigranti bezprostředně přicházeli. S ohledem na politickou situaci v regionu Nizozemí, jež bylo od poloviny 16. století zasaženo válečným konfliktem, odešla řada nizozemských rodin nejprve do bezpečnějších (a v případě jižního, španělského Nizozemí) nábožensky tolerantnějších oblastí Římsko-německé říše. Je tak vysoce pravděpodobné, že někteří z příchodících Nizozemců pobývali předešle např. ve Frankfurtu nad Mohanem, Kolíně na Rýnem, Hamburku nebo jiných místech říše. Nasvědčují tomu osudy kupců Petra Chavala a Wilhelma Bordiniho, kteří se v Praze usadili jako obchodní faktoři hamburských firem nebo zlatníka Josta z Brüsslu, který přišel do Prahy jako zástupce frankfurtské klenotnické firmy. Přímo to pak potvrzuje případ vlámského dvorního kupce Abrahama Van der Berghe a jeho ženy Barbory Van Holland, kteří se do Prahy přestěhovali z Kolína nad Rýnem.

Rodáci z Nizozemí představovali v pražské aglomeraci socioekonomicky poměrně různorodou skupinu, jejíž nejviditelnější složku představovali právě dvorní umělci (malíři, grafici, sochaři, komponisté) zvučných jmen. Vedle nich ale působili u císařského dvora jejich krajané také v dalších dvorských funkcích a intelektuálních i jiných pracovních pozicích (např. jako lékaři, vojáci, členové dvorní kapely, řemeslníci).

Mezi 31 přijatými měšťany bychom z profesního hlediska našli celkem čtrnáct obchodníků (tedy 45 %), z nichž nejméně sedm mělo status dvorního kupce (Wilhelm Bordini, Rogier z Ackeru a Filip z Ackeru na Starém Městě pražském a Abraham Van der Berghe, Jan de Witte, Jan Rebenick ml. a Jobs z Brüsslu na Malé Straně). Bez městského práva žil na Malé Straně další dvorní kupec Roland Van Holland ml. Ekonomický potenciál jednotlivých kupců byl pochopitelně rozdílný. Mezi nejvýznamnější podnikatele patřil jistě dvorní kupec a bankéř Jan de Witte, dále Jan Rebenick ml. a Jobs z Brüsslu, případně Roland Van Holland ml. S ohledem na malý počet přistěhovalců, které bychom mohli považovat za řemeslníky (zlatník, cukrář, pasamentář-tkaničkář) nelze z jejich zastoupení vyvozovat žádné větší závěry.

Porovnáme-li tuto situaci opět s Vlachy, Grisonci a Savoiany s městským právem v Praze, dojdeme k velmi zajímavému výsledku. V této komunitě totiž do

profesní skupiny obchodníků (a podnikajících řemeslníků) patřilo pouze 38 osob (30,4 % všech přistěhovalců), mezi nimi pak šest dvorních kupců. Několik dalších italských a savojských dvorních kupců pak v Praze žilo bez městského práva. V italské komunitě, na rozdíl od té nizozemské, totiž tvořili významnou skupinu zástupci stavebních i dalších řemesel (zedníci, kameníci, kominíci, krejčí ...).¹³²

Srovnání socioekonomické struktury obou skupin tak ukazuje, že nizozemská komunita byla po této stránce oproti skupině Vlachů, Savojanů a Grisonců mnohem méně diferencovaná. Nizozemci, kteří přijímali městské právo přímo na Malé Straně, pak byli zpravidla také přímo profesně nebo jinak osobně spojeni s dvorským prostředím (např. dvorní malíř Jakub Hoefnagel; císařský řezač pečeti Jiljí Bottemaus, císařský antikvář Pavel de Jode nebo Quirinus Spranger, bratr dvorního malíře Bartoloměje Sprangera).

Pokusila jsem se prozkoumat také otázku, do jaké míry se v případě nizozemské komunity v Praze jednalo o soudržnou, vzájemně provázanou skupinu. Na úrovni jednotlivých rodin můžeme u Nizozemců sledovat proces, během něhož se do Prahy za již usazenými lidmi postupně stěhovali jejich další příbuzní. Tento jev je v pražském prostředí zatím nejlépe prosopograficky prozkoumán a doložen v komunitě německých luteránských rodin, mezi Vlchy, Grisonci a Savoiany, ale týkal se také Nizozemců. Zřetelný je u dvorního malíře Bartoloměje Sprangera spřízněného s rodinou zlatníka Mikuláše Müllera a Juliany z Brautigen nebo u rodiny dvorního kupce Abrahama Van der Bergha. Na Starém Městě pražském představovali takový případ příslušníci rodiny z Ackeru.

Solidarititu mezi krajany jsme pak schopni vysledovat při jednáních s městskými samosprávami při přijímání městského práva, kšaftování nebo sepisování pozůstalostí, kdy si nizozemští přistěhovalci vzájemně poskytovali pomoc a podporu. Za žadatele o měšťanství se tak často zaručovali jiní krajané, kteří získali městské právo jen pár let předtím. Například za Jakuba Hoefnagela se roku 1614 zaručil Gerard du Bois. Naopak Jakub Hoefnagel se roku 1617 zaručil za přijetí dvorního kupce Jana de Witte a společně s ním se v témže roce stali ručiteli císařského zlatníka a obchodníka s klenoty Jobsta z Brüsslu. Dvorní malíř Jakub Hoefnagel pak jako ručitel vystupoval v roce 1621 také ve prospěch císařského antikváře Pavla de Joda.

Nizozemští přistěhovalci si v žádném z pražských měst nevytvořili kompaktnější osídlení, ani komunitu s tak silným zázemím, jako měli Italové na Malé Straně v kongregaci a Vlašském špitále. Můžeme se jen tázat, zda byla příčinou početní slabost zdejší nizozemské komunity, nebo snížená potřeba nizozemských při-

132 M. BUŇATOVÁ, *Hedvábí, sklo a koření*, grafy s. 301–305.

stěhovalců udržovat v novém prostředí krajanské vazby. Je však třeba vzít v potaz také to, že na rozdíl od převážně katolicky orientované a také jazykově kompaktnější komunity Italů existovaly mezi Vlány, Holanďany a Valony rozdíly nejen jazykové (nizozemština, francouzština aj.), ale také konfesijní. V tomto ohledu tak bude pro další výzkum pražské situace důležité věnovat pozornost také vztahovým sítím mezi Valony a dalšími frankofonními přistěhovalci z území Francie, Švýcarska a Savojska.

Převážná většina pražských Nizozemců se hlásila k protestantským církvím (kalvinisté, luteráni), existovali však mezi nimi také katolíci. Jako např. dvorní kupec Abraham Van der Bergh, jehož rodina je pohřbena v malostranském kostele sv. Tomáše, který byl hlavním svatostánkem zdejších Italů. Na Starém Města pražském můžeme pak sledovat určité sblížování Nizozemců s frankofonními a německojazyčnými luterány, které se projevovalo jak v oblasti ekonomické, tak osobní. Naznačuje to podnikání cukráře Mikuláše Zelendera i Petra Chavala v pronajatých prostorách domu „U Tří Turků“, který patřil protestantské rodině savojských Pešonů. Nebo nájemní bydlení dvorních kupců Rogiera a Filipa z Ackeru v domě luteránského velkoobchodníka Petra Nerhofa. Toto sblížování i s dalšími ať již českými protestantskými rodinami nebo německými luterány je možno sledovat i při uzavírání sňatků (Rogier z Ackeru a Marta z Ryzentalu).

V rámci této studie nemohly být prozkoumány všechny dimenze života nizozemských přistěhovalců v pražské aglomeraci. Stranou tak zatím zůstala otázka jejich konfesijní vyhraněnosti a vztahů k jiným konfesijním skupinám obyvatel pražské metropole. Dostatečná pozornost nemohla být věnována ani úsilí nizozemských kalvinistů o vytvoření podmínek pro vlastní kalvinistickou církev a výstavbu kostela v Praze.¹³³ Další otázkou, jíž bude třeba v kontextu dalších (konfesijních) skupin pražských obyvatel ještě podrobněji prozkoumat jsou pak politické postoje a aktivity pražských Nizozemců během stavovského povstání, stejně jako jejich osudy po restauraci vlády Habsburků v pobělohorském období.¹³⁴

133 Srov. J. PÁNEK, *Italové, Nizozemci a Němci v rudolfinské Praze*, s. 71–72.

134 Studie je výstupem projektu GA ČR GA22–11931S Zadlužení panovníka a státní bankrot roku 1615 v Království českém (Hospodářské souvislosti zahájení „české války“ roku 1618).

Dutch, Flemish and Walloons in Rudolphine Prague: A contribution to the immigration of merchants and their socio-economic relations in the early modern metropolis

MARIE BUŇATOVÁ

Dutch migration represented a smaller but significant socio-cultural and religiously specific group in pre-White Mountain Prague (before 1620). The court of Emperor Rudolf II (1552–1612), who was based in Prague from 1582, had a distinctly international character and a number of artists and intellectuals also from the historical region of the Netherlands worked in his circle. Important Flemish artists of their time worked here, such as the painter Bartholomaues Spranger from Antwerp (1547–1611), the sculptor Adriaen de Vries from The Hague (1556–1626), the painter and draftsman Joris Hoefnagel (c. 1542–1600/1601) and his son Jacob Hoefnagel from Antwerp (about 1573–after 1630), the painter and graphic artist Roelandt Savery (1576/78–1639) from Courtrai (Kortrijk), the engraver Aegidius Sadeler from Antwerp (1570–1629), or one of the most important Renaissance music composers Philippe de Monte (1521–1603) originally from Mechelen. The routes by which these people arrived in Prague were, however, highly individual, and usually different from the routes of ordinary immigrants. For a number of artists, their Italian artistic experience and previous engagements at the courts in Vienna, Innsbruck or Munich led them to Prague.

In addition to these well-known artists, there were also other natives of Flanders, Brabant, Wallonia, and other Dutch regions at court. They worked here as singers and musicians of the court band, officials of court offices, clergy, physicians and other specialists, courtiers and diplomats, soldiers and people employed in service positions. They were also represented among the court craftsmen and merchants, who ensured the daily supply for the large court and the delivery of luxury goods to order. Other Dutch immigrants then settled in individual Prague towns, and some of them also adopted town law and became full-fledged burghers.

An important source for the study of immigration is the books of burghers' rights, kept in the individual royal towns of Prague that comprised early modern

Prague (Prague's Old Town, New Town, Lesser Town, and Castle Town). Research in them demonstrates that between 1580 and 1621, at least thirty-one people born in the Netherlands obtained burgher status in one of the Prague towns. Most of them settled in Lesser Town (15 persons) and in the Old Town of Prague (14 persons). Two immigrants settled in the New Town of Prague. Besides them, other Flemish, Walloons or Dutch people without burghers' rights lived in Prague (especially in Lesser Town), and other of their compatriots worked directly at the imperial court. Compared to more than 125 immigrants (Italians, Grisons, Savoyards) from the regions of Italy, Graubünden, and Savoy, who became Prague burghers between 1500 and 1620, this was a significantly smaller group. Nevertheless, the Dutch represented an important community in Prague at the time and made a significant professional impact in a number of areas.

In contrast to the hitherto better mapped situation of Italian and Savoy immigrants, the Dutch came to Prague from larger centres. From the data in the preserved papers of the Dutch who decided to apply for burghership in Prague during the monitored period, it follows that they were mainly natives of large cities. A total of sixteen people, i.e., 51% of all Dutch immigrants (later burghers of Prague) came from Antwerp, three immigrants from Haarlem, three people from Brussels and one person each from the cities of Amsterdam, Bruges, Deventer, Ghent, and Tournai. Two residents of New Town were already born in Prague, and we do not yet know the exact place of birth for two persons. In this respect, the numerically weaker migration of the Dutch differed significantly from the immigration of Italians, Grisons, and Savoyards, who often came from the poor mountainous regions of the Apennine peninsula.

Considering the political situation in the Netherlands, which was affected by religious disputes and armed conflict from the middle of the 16th century, it is highly probable that only a small part of the Dutch immigrants came to Prague directly from their country of origin, because a number of Dutch families left their native region during the second half of the 16th century and went to safer and more religiously tolerant areas of the Roman-German Empire (Frankfurt am Main, Cologne, Hamburg, etc.).

It is so likely that some (especially merchants, goldsmiths) came to Prague from these places. This is evidenced by the fates of the trader Petr Chaval and court merchant Wilhelm Bordini, who settled in Prague as representatives of Hamburg companies, or court goldsmith Jobst von Brüssel, who came here as a representative of a Frankfurt jewellery company. This is directly confirmed by the case of the

Flemish court merchant Abraham Van der Bergh and his wife Barbara Van Holland, who moved to Prague from Cologne.

In the Prague agglomeration, natives of the Netherlands represented a relatively diverse socio-economic group, the most visible component of which were court artists (painters, graphic artists, sculptors, composers). In addition to them, their compatriots also worked at the imperial court in other court functions and in intellectual and other work positions (e.g., as physicians, soldiers, members of the court band, artisans).

Among the 31 accepted burghers of Dutch origin, there were a total of fourteen merchants (thus 45%), of which at least seven had the status of court merchant. Among the most successful of them were the court merchant and banker Jan de Witte as well as the court merchants Jobst von Brüssel, Jan Rebenick the Younger, and Roland Van Holland the Younger.

Whereas in the group of Prague burghers who came from Italy, Graubünden, or Savoy, merchants made up only 30.4% of all immigrants (38 persons, of which 6 were court merchants), the situation of the Dutch was different, because the poorer representatives of construction and other trades (masons, stonemasons, chimney sweeps, tailors, etc.) also formed a significant group in the Italian community.

A comparison of the socio-economic structure of the two groups shows that the Dutch community was much less differentiated in this respect compared to the group of immigrants from Italy, Graubünden, and Savoy. The Dutch who adopted town law directly in Lesser Town were usually also directly professionally or otherwise personally connected to the court milieu (e.g., the court painter Jakub Hoefnagel; imperial seal cutter Jiljí Bottemaus, imperial antiquarian Pavel de Jode or Quirinus Spranger, brother of the court painter Bartholomaeus Spranger).

As for mutual solidarity within the Dutch community, we can observe it on several levels. As with immigrants from other regions (e.g. German Lutheran families, Italians, Savoyards), their other relatives and members of extended families came to Prague after the already settled people. Support and mutual assistance between Dutch compatriots was then also manifested in various negotiations with town governments (e.g. when adopting town law, making a will, inventory of estates, inheritance proceedings). Thus, in Prague, other compatriots who had obtained town rights only a few years before often vouched for the applicants for burgher status. However, the Dutch immigrants did not create a more compact settlement in any of the towns of Prague, nor a community with such a strong back-

ground as the Italians had in Lesser Town in the congregation and Italian Hospital. We can only ask whether the reason was the numerical weakness of the local Dutch community, or the reduced need of Dutch immigrants to maintain compatriot bonds in the new milieu. However, it should also be taken into account that, in contrast to the mainly Catholic-oriented and linguistically more compact community of Italians, there were not only linguistic (Dutch, French, etc.) but also confessional differences between the Flemish, Dutch and Walloons. In this regard, it will be important for further research on the situation in Prague to also pay attention to the relational networks between the Walloons and other francophone immigrants from France, Switzerland, and Savoy.

The vast majority of Prague's Dutch belonged to Protestant churches (Calvinists, Lutherans), but there were also Catholics among them. Such as the court merchant Abraham Van der Berghe, whose family is buried in the Lesser Town church of St Thomas, which was the main sanctuary of the Italians here. In Prague's Old Town, we can observe the rapprochement of the Dutch with French-speaking and German-speaking Lutherans, which was manifested both in the economic and personal spheres. Dutch artisans and merchants (e.g. confectioner Mikuláš Zelender and merchant Petr Chaval) did business in the rented premises of a large merchant's house that belonged to the Protestant Peřon (Pesson) family from Savoy. Court merchants Rogier and Filip von Acker rented a flat in the house of the Lutheran wholesaler Petr Nerhof. Rapprochement also took place on a personal level in the conclusion of marriages.

Within the framework of the study, not all dimensions of the life of Dutch immigrants in Prague could be explored. So far, the question of their confessional distinctiveness and relations with other confessional groups of Prague residents has been left aside. Sufficient attention could not be paid to the efforts of the Dutch Calvinists to create the conditions for their own Calvinist Church and the construction of a church in Prague. Another question that will need to be investigated in more detail in the context of other (confessional) groups of Prague residents is the political attitudes and activities of the Prague Dutch during the Bohemian Revolt, also known as the Bohemian Estates' Uprising (1618–1620), as well as their fate after the re-establishment of the Habsburg rule in the period after White Mountain (1620).